

Hans Chr. Overgaard, *Forskning som tjener*, København: Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd, 1984 (distribution: Aalborg Universitetsforlag), 191 s., 68,00 kr.; Egil Fivelsdal (red.), *Nærbilleder af forskning*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 1985, 265 s., 117,25 kr.

"Forskning" eller rettere "mere forskning" har i de senere år været et kodeord blandt politikere og i erhvervslivet, et kodeord for den strategi, der skal sikre landets økonomiske vækst og udvikling. Det er derfor ikke underligt, at der i stigende grad søges formuleret sammenhængende elementer i en egentlig forskningspolitik, og at litteraturen om forskning og forskningspolitik her og i udlandet svulmer op. I det følgende skal jeg omtale to vidt forskellige bøger fra dette område.

Forskning som tjener er udarbejdet under SSFs udvalg vedrørende sektorforskningen, således at en faglig sekretær står for rapporten, bortset fra konklusioner og anbefalinger, som udvalget står for. Bogens problemstillinger er tematiseret omkring sektorforskningens udvikling, ekspansion, organisering, finansiering, anvendelse osv., og dens indhold kan grupperes i tre dele. Den første fastlægger nogle begreber, belyser sammenhængen mellem politik og forskning samt ser på sektorforskningens udvikling. Anden del behandler emnet ud fra overskriften forvaltning og forskning, mens den tredje del behandler forskning og forvaltning. Rapporten afsluttes med konklusioner og anbefalinger samt diverse bilag.

I bogens første del præsenteres vi for en definition af samfundsvidenskabelig sektorforskning (s. 26), der er opbygget om seks dimensioner: Finansiering, initiering, målstyring, midler, samfundsrelevans og vilkår. Definitionen er bestemt anvendelig, omend – som forfatteren da også erkender det – ikke entydig; det problematiske ved den er dog snarere, at den nærmest lukker for en diskussion af forskningsrådenes position i sektorforskningen, jfr. nedenfor. Herefter behandles den nærmest objektive nødvendighed bag den øgede anvendelse af forskningen og dens resultater i den politiske og administrative proces, og der gives en række eksempler på sektorforskning og dens udvikling. Det fremgår heraf, at samfundsforskningen ikke har udviklet sig i samme takt som forskningen som helhed målt i antal årsværk, og at væksten i de eksterne bevillinger på netop dette område har været særlig stor. Samfundsforskningen er altså blevet mere sektoriseret end anden forskning.

Bogens anden del, der er ganske detaljeret, bygger på en undersøgelse af administrative myndigheders anvendelse af forskning. En lang række forskelle mellem forvaltningens og forskernes behov og forventninger trækkes frem, forskelle, der giver anledning til konflikter, frustrationer og manglende anvendelse af forskningens resultater. Der er ikke tvivl om konklusionen, at den administrative myndighed har fat i den lange ende set i forhold til forskeren, der ofte ikke er fastansat, men må flytte sig fra den ene tidsbestemte forskningsopgave til den næste. Denne konklusion korresponderer med den mere generelle konklusion, at ministerier med videre især bruger forskningen som led i deres interessevaretagelse, som politisk ammunition, mens forskningens indplacering i en mere langsigtet beslutningsproces, som kilde til indsigt, ikke har nogen overvældende betydning (s. 97).

Hans Chr. Overgaard, *Forskning som tjener*, København: Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd, 1984 (distribution: Aalborg Universitetsforlag), 191 s., 68,00 kr.; Egil Fivelsdal (red.), *Nærbilleder af forskning*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 1985, 265 s., 117,25 kr.

"Forskning" eller rettere "mere forskning" har i de senere år været et kodeord blandt politikere og i erhvervslivet, et kodeord for den strategi, der skal sikre landets økonomiske vækst og udvikling. Det er derfor ikke underligt, at der i stigende grad søges formuleret sammenhængende elementer i en egentlig forskningspolitik, og at litteraturen om forskning og forskningspolitik her og i udlandet svulmer op. I det følgende skal jeg omtale to vidt forskellige bøger fra dette område.

Forskning som tjener er udarbejdet under SSFs udvalg vedrørende sektorforskningen, således at en faglig sekretær står for rapporten, bortset fra konklusioner og anbefalinger, som udvalget står for. Bogens problemstillinger er tematiseret omkring sektorforskningens udvikling, ekspansion, organisering, finansiering, anvendelse osv., og dens indhold kan grupperes i tre dele. Den første fastlægger nogle begreber, belyser sammenhængen mellem politik og forskning samt ser på sektorforskningens udvikling. Anden del behandler emnet ud fra overskriften forvaltning og forskning, mens den tredje del behandler forskning og forvaltning. Rapporten afsluttes med konklusioner og anbefalinger samt diverse bilag.

I bogens første del præsenteres vi for en definition af samfundsvidenskabelig sektorforskning (s. 26), der er opbygget om seks dimensioner: Finansiering, initiering, målstyring, midler, samfundsrelevans og vilkår. Definitionen er bestemt anvendelig, omend – som forfatteren da også erkender det – ikke entydig; det problematiske ved den er dog snarere, at den nærmest lukker for en diskussion af forskningsrådenes position i sektorforskningen, jfr. nedenfor. Herefter behandles den nærmest objektive nødvendighed bag den øgede anvendelse af forskningen og dens resultater i den politiske og administrative proces, og der gives en række eksempler på sektorforskning og dens udvikling. Det fremgår heraf, at samfundsforskningen ikke har udviklet sig i samme takt som forskningen som helhed målt i antal årsværk, og at væksten i de eksterne bevillinger på netop dette område har været særlig stor. Samfundsforskningen er altså blevet mere sektoriseret end anden forskning.

Bogens anden del, der er ganske detaljeret, bygger på en undersøgelse af administrative myndigheders anvendelse af forskning. En lang række forskelle mellem forvaltningens og forskernes behov og forventninger trækkes frem, forskelle, der giver anledning til konflikter, frustrationer og manglende anvendelse af forskningens resultater. Der er ikke tvivl om konklusionen, at den administrative myndighed har fat i den lange ende set i forhold til forskeren, der ofte ikke er fastansat, men må flytte sig fra den ene tidsbestemte forskningsopgave til den næste. Denne konklusion korresponderer med den mere generelle konklusion, at ministerier med videre især bruger forskningen som led i deres interessevaretagelse, som politisk ammunition, mens forskningens indplacering i en mere langsigtet beslutningsproces, som kilde til indsigt, ikke har nogen overvældende betydning (s. 97).

Bogens sidste del gennemgår eksempler på sektorforskningsinstitutter og sektorforskningens placering på samfundsvidenskabelige institutter på en række højere læreanstalter. Det overordnede budskab fremstår her ganske klart: Fragmenteringen i sektorer med hensyn til funktioner og opgaver medfører en uheldig fragmentering af forskningen, uheldig fordi en tværgående forskning ofte vil være i stand til at frembringe nye løsninger og perspektiver; sektorforskningen er et tveægget sværd, fordi den nok skaber arbejde, men på grund af sin orientering mod en umiddelbar anvendelsesværdi ikke nødvendigvis kvalificerer hverken den enkelte forsker eller forskningsinstitution på lidt længere sigt. Og endelig kan sektorforskningen medføre en nedslidning af forskningen på de højere læreanstalter, både økonomisk på grund af for snævre bevillinger og "moralisk" på grund af de tilknyttede betingelser.

Det ser altså noget broget ud for "den frie forskning", specielt den frie samfundsforskning, i Danmark, og bogens forslag sigter så på at rette op på dette forhold. Det kan være vanskeligt at vurdere gennemførligheden og effektiviteten af disse forslag; men de er i hvert fald realistiske i den forstand, at sektorforskningen accepteres som et eksisterende og sandsynligvis ekspanderende fænomen. I stedet for gættende at vurdere forslagenes relevans vil jeg afslutningsvis pege på to problemer i rapporten.

Det første problem er, at rapporten ikke rigtig prøver at belyse effekten af faktisk gennemført sektorforskning. Ét er at påpege de vanskeligheder og måske ofte modsatrettede interesser, der udspiller sig på området, noget andet er (ved siden af dette) at belyse de samfundsmæssige resultater, der er kommet ud af sektorforskningen, deres faktiske anvendelse osv. En forklaring på denne mangel i bogen kan være, at dens empiriske grundlag meget langt er interviews og statistikker, der stort set ikke indfanger forskningens effektside, men overvejende de problemer, der er knyttet til selve forskningsprocessen.

Det andet kritiske punkt hænger sammen med rapportens grundlæggende præmis, der afspejler sig i definitionen af samfundsmæssig sektorforskning: Forskningsrådene har en central rolle at spille i forskningspolitikken generelt og i relation til sektorforskningens problematik. Det kan meget vel være en rigtig vurdering, hvorfor rapportens anbefalinger bør følges. Men man kan få den tanke, at formålet med rapporten ikke bare har været at producere øget indsigt, men også at skabe ammunition til fordel for forskningsrådsinstitutionens ressourcetilførsel, specielt med henblik på SSF. Måske er det at gå for langt at hævde dette; under alle omstændigheder undviger rapporten den problemstilling, som ellers er meget nærliggende, nemlig at se forskningsrådene i en sektorforskningssammenhæng med de politiske spil og indbyrdes stridigheder, der følger heraf. Konkret ville dette perspektiv have medført, at rapportens analytiske del havde undersøgt SSFs praksis og indplacering i det samlede danske forsknings- og forskningspolitiske billede.

På trods af disse kritiske kommentarer og en kompakt fremstillingsform (hvtill kunne lægges en noget inkonsekvent kommentering) skal bogen anbefales. Den indeholder mange detailoplysninger, ligesom den rejser mange af de problemstillinger, der er relevante inden for denne del af forskningspolitikken.

Den anden bog, *Nærbilleder af forskning*, er en antologi udarbejdet af ansatte

ved Institut for Organisation og Arbejdssociologi, Handelshøjskolen i København. Antologien har undertitlen "organisationssociologiske studier", dvs. studier af forskningsmiljøer og af adfærd i forskningsorganisationer. Emnet er således meget bredt, og bogens artikler når da også vidt omkring, videre end det kan fremgå af denne omtale.

En artikel, af Flemming Agersnap, diskuterer direkte op imod *Planredegørelse for forskningen*, 1+2 fra 1984 ved at gå imod dens anbefalinger om mere central planlægning, dvs. en øgning af forskningsrådenes styringsmuligheder. Agersnaps tese er, at forskning, udvikling af ny viden, bedst fremmes via inspiration og stimulerende miljøer, altså gennem mere decentrale styringsformer, hvilket netop ikke honoreres gennem forskningsrådenes arbejdsform, der er til ugunst for en mere langsigtet styring.

Delvis i tematisk forlængelse af Agersnaps artikel – hvordan produceres ny viden inden for forskellige samfundsvidenskaber, og hvordan produceres den bedst – behandler Heine Andersen og Christian Knudsen "Forskningsudvikling og forskerorganisering indenfor samfundsvidenskaberne". Ud fra det synspunkt, at der findes forskellige organisationsformer i forskellige typer af fag, diskuteres teoretisk og analyseres empirisk forskellige typer af videnskabelige discipliner. Begrebsdannelsen er for omfattende til at blive refereret her, jfr. s. 55-63, men begreberne synes at fungere som redskaber i analysen af de enkelte discipliner.

For eksempel anskues nationaløkonomi som et "opdelt bureaukrati", der er karakteriseret ved, at den teoretiske forskning er afskærmet fra den empiriske forskning, hvorfor "usikkerhed med hensyn til tolkning af empiriske data ikke har fået en destabiliserende indflydelse på problemformuleringer og vurderingsstandarder i fagets teoretiske kerneområde" (s. 68). Og kerneområdet har i øvrigt kunnet fastholde sin status som et højprestigeområde, hvorimod en lang række forskningsfelter prestigemæssigt er klart nedvurderet.

Ville denne karakteristik også dække dansk statskundskab som forskningsdisciplin? Formentlig kun i begrænset udstrækning, blandt andet fordi der hér er tale om en vis udskiftning i kerneområdet; snarere kunne dele af karakteristikken af erhvervsøkonomi (som et fragmenteret adhocrati) vise sig anvendelig. For eksempel den relativt gunstige ressourcetilførsel, fraværet af et enkelt, entydigt magthierarki, ansættelsesstedet som den mest betydende organisatoriske enhed og en ringe gensidig koordination mellem disse enheder. Der er såmænd også dem, der vil mene, at det fragmenterede adhocratis kognitive struktur passer på statskundskabsdisciplinen, nemlig "fragmenteret, diffus, pragmatisk og ateoretisk" (s. 81). Forhåbentlig er der nogen, der ved bedre.

Bøje Larsen behandler i sin artikel, "Forskningsevaluering – problemer og muligheder", et emne, der hænger sammen med de to ovenfor nævnte artikler, nemlig hvordan det er muligt at gennemføre en forskningsevaluering, der er frugtbar for produktionen af ny viden, og som ikke fanges ind i et net af hierarkiske og/eller prestigebetonede relationer. Bøje Larsen gennemgår og diskuterer antagelserne bag en formel evaluering, dennes problemer og den faktiske praksis. Herved afdækkes, som det var at forvente, en ofte stor afstand mellem evalueringens formelle funktion, formål og organisering og den måde, hvorpå evaluering foregår, jfr. figuren s. 207.

Artiklen søger at opstille alternativer til et formelt evalueringssystem, blandt andet ud fra den rigtige betragtning, at der faktisk foregår en omfattende og løbende mere uformel evaluering af forskningsopgaverne og deres gennemførelse. En række af disse alternative evalueringer er imidlertid behæftet med de samme skavanker, som det mere formelle system, for eksempel at kortsigtede og prestigebetonede synspunkter kan spille en urimelig rolle. Det mest spiselige af disse alternativer er uden tvivl en mere intens faglig debat, der både kan være forskningsmæssig frugtbar og samtidig forbedre grundlaget for og gennemsigtigheden i de mere formelle evalueringer, som ikke vil kunne undgås.

Afsluttende vil jeg nævne Torben Beck Jørgensens "Forskning og følelser", der systematiseret behandler, hvad man kunne kalde forskningsprocessens eller måske snarere skabelsesprocessens psykologiske problematik, fortrinsvis ved hjælp af citater fra fag- og skønlitteraturen. Herigennem blotlægges en række af de overvejelser og mekanismer, som de fleste inden for et forskningsmiljø gør sig, henholdsvis kan fanges ind af. Overvejelserne foregår imidlertid ofte mere eller mindre ubevidst og efterfølgende, hvorfor artiklens fortjeneste vel især består i at blotlægge disse forhold og i at genetablere en form for sammenhæng mellem forskning og kunst, som før vor tids disciplinopsplitning var mere "naturlig".

Niels Chr. Sidenius

Mark Poster, *Foucault, Marxism and History, Mode of Production versus Mode of Information*, Cambridge: Polity Press, 1984, 173 s., pp. 95 (pb.).

Allerede inden Foucault døde i sommeren 1984, havde han opnået en position som en af fransk åndslivs store, tunge drenge. Og havde han levet blot nogle få år mere, ville han muligvis være blevet en lige så samlende og central skikkelse blandt franske intellektuelle, som Sartre var det i 1950'erne og 1960'erne. For såvel Foucaults teoretiske originalitet som hans politiske radikalitet var fuldt på højde med Sartres. Den overvældende dækning, hans sidste to bøger, *Sexualitetens historie bind 2 og 3*, fik i fransk presse kun to dage før hans død, vidner om den betydelige opmærksomhed, der rettedes mod såvel Foucaults teoretiske arbejder som hans person.

Det var først i midten af 1970'erne, at Foucaults arbejder nåede ud til et større publikum end det, der befinder sig i Paris' latinerkvarter og nærmeste frankofile omegn. Herhjemme kom den første samlede og stadig læseværdige introduktion til Foucault i 1978 i form af Esbern Krause-Jensens *Viden og Magt* (København: Rhodos). Samtidig blev et bredere engelsk og amerikansk akademisk publikum opmærksom på, at Foucaults værker havde betydelige teoretiske implikationer, der rakte langt ud over de gale, forbryderne, bøsserne, eller hvis "historie" han nu havde sat sig for at skrive. Talrige er efterhånden de artikler og bøger – af svingende kvalitet og indforståethed – der har forsøgt at få greb om Foucaults rigt facetterede forfatterskab.

Mark Posters *Foucault, Marxism & History*, med undertitlen *Mode of Produc-*